

Camí de l'Aigua: Introducció històrica

Des de l'època romana Tarragona s'ha vist necessitada de posseir unes línies estables d'abastament d'aigua. Sembla ser que les primeres canalitzacions daten de l'any 200 aC i provenien del riu Francolí, d'un indret anomenat Torra Conta situat entre els pobles de Raurell i Puigdelfí. La conducció d'aigua s'iniciava a una cota de 92 metres sobre el nivell de mar i discorria en paral·lel al riu Francolí fins al pont del Codony, després anava seguint les corbes de nivell en direcció cap a Tarragona i en arribar al barranc dels Arcs el salvava mitjançant l'Aqüeducte de Les Ferreres, conegut popularment com el Pont del Diable, seguia el trajecte per l'antic camí de l'Àngel i entrava a la ciutat per l'avinguda Catalunya a l'altura del número 47, on encara s'hi conserven uns metres de la conducció primitiva.

Posteriorment, quan el nucli urbà va créixer i la ciutat romana Tarraco cobra importància política va ésser necessari disposar de més captacions d'aigua, amb cabals regulars durant tot l'any i provinents de cotes suficientment elevades perquè l'aigua arribés de forma natural i amb el mínim cost. Aleshores és quan els romans projecten un nou aqüeducte, el del riu Gaià.

L'aqüeducte del Gaià tenia el seu origen al Pont d' Armentera; la captació es feia a una cota d'uns 340 metres sobre el nivell del mar, la llargada original de la conducció seria d'uns 54 quilòmetres i un pendent d'entre el quatre i el cinc per cent. El seu trajecte passava pels termes d'Aiguamúrcia, Alió, Puigpelat, Vallmoll, Nulles, la Secuita, El Catllar, Els Pallaresos i finalment arribava a Tarragona. L'obra sembla que fou projectada en conjunt i adjudicada per trams a diferents colles, que construïren a l'ensens, per tal que fos una obra ràpida. Aquest supòsit es fonamenta en que existeixen petites diferències entre els diversos trams que conformen el total de l'obra.

En el decurs dels anys, les vicissituds històriques i el canvi de civilitzacions van deixar fora de servei aquestes colossals obres romanes i poc a poc es varen anar oblidant i perdent.

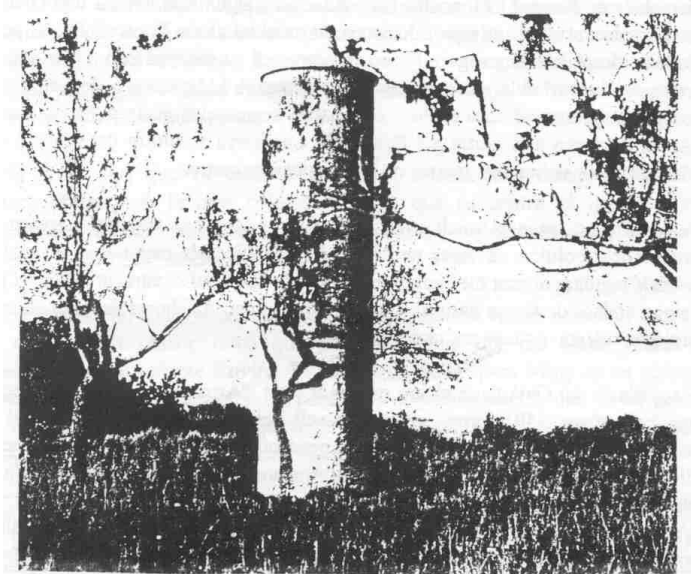
A l'Espanya de la segona meitat del segle XVIII, l'urbanisme civil estava bastant diluït, les ciutats anaven creixent i la infraestructura bàsica per atendre les necessitats de la població era cada cop més insuficient. El poder polític es sensibilitzava lentament de les mancances urbanes i el poder eclesiàstic reorientava l'acció pastoral anant més cap a la utilitat i la conveniència temporal. Aquesta sèrie de circumstàncies són les que van originar la figura de l'Arquebisbe urbanista, impulsor d'obres materials.

L'any 1779 és nomenat Arquebisbe de Tarragona D. Joaquín de Santiyán y Valdivielso i des del primer moment va començar a impulsar l'adequació de la ciutat a les necessitats del seu temps. La primera obra que va emprendre fou la construcció d'un gran passeig amb bancs i arbres, per tal que el ciutadà disfrutés de la mar, del Sol i en definitiva de la Natura.

En els pocs anys que va viure a Tarragona l'Arquebisbe Santiyán va realitzar diverses obres però la més colossal i en la que es centra el nostre objectiu excursionista fou la construcció d'un aqüeducte que solucionés d'una vegada per totes la set que patia la ciutat.

Aquest aqüeducte, conegut com la Mina de l' Arquebisbe va ser concebut sobre una part del seu antecessor romà que portava l'aigua del riu Gaià. L'obra fou encomanada a l'arquitecte Rovira. El naixement de la nova Mina es va ubicar en l'antic terme de Torrelles, a prop del poble de Puigpelat i sembla que va ser possible aprofitar alguns trams del vell aqüeducte roma, encara que les recents investigacions demostren que les dues conduccions discorren quasibé sempre separades.

El dia 3 de juliol de 1783, a l'edat de 49 anys, a Santiyán li va arribar la mort i la seva gran obra va quedar temporalment paralitzada, però el seu successor Fray Francisco Armañá, la va continuar amb el mateix arquitecte i després de moltes vicissituds el dia 2 de Desembre de 1798 la preciada aigua va arribar a la Catedral de Tarragona.

Descripció de l'itinerari en el sentit Tarragona-Puigpelat

Iniciem el recorregut a la plaça de les Cols, al costat de les fonts de les escales de la Catedral de Tarragona. Pugem les escales, passem pel pla de la Seu, Portal de Sant Antoni, Font de l'Arquebisbe Armanyà, pla de Palau, repartidor de les aigües, placeta de Sant Joan, plaça dels Sedassos, Portal del Roser, avinguda Catalunya, Camp de Mart, carretera del cementiri, on podem contemplar un bon tros de l'Encanyada, que es l'últim tram de la Mina abans de entrar al Palau Arquebisbal, salva la vaguada mitjançant un pont de 64 arcades per on discorre l'antiga canonada de 5 polsades de diàmetre.

Fonts noves al costat del cementiri, carretera de Santes Creus, escales de l'Oliva, fonts velles, repartidor i dipòsit de l'Oliva. Camí de la Muntanyeta, que segueix vora el marge de l'antic mas de Blandinieres, la canalització de les aigües discorre per l'interior de l'esmentada propietat.

Instal·lacions d'EMATSA, carretera de Santes Creus, creuem la carretera i passem a frec de l'últim respirall de la Mina que és el núm. 58. Continuem per la vorera de la carretera i deixem a l'esquerra la rotonda d'accés a Sant Pere i Sant Pau.

Creuem el nou tram de la carretera de Santes Creus i continuem pel carrer Miquel Servet, en la extensa panoràmica que s'albira per la dreta emergeix el respirall núm. 57. Continuem cap a la dreta baixant per les escales que menen al nou tram de la carretera a Santes Creus. Continuem per la vorera i després continuem a l'esquerra per un tram de la carretera vella.

Passem vora el respirall núm. 54, continuem pel costat de la carretera, creuem l'autopista A-7 pel pont, seguim a l'esquerra per un senderó, pista, cruïlla, continuem a la dreta per un camí que puja molt fort i entrem a l'urbanització del Rodolat del Moro, sortim pel nord i anem cap el mas Pastor. Urbanitzacions d'Hostalets i Jardins Imperi, respiralls núm. 50 i 49, restes del aqüeducte romà.

Passem a frec del respirall núm. 48, creuem Els Pallaresos, anem pel camí de Mas Martí, respirall núm. 47. Mas de la Gorra, coll de Tapioles, veiem la via del ferrocarril per sota nostre, a la sortida d'un túnel. Camí vora els masos del Pujolet a la dreta i de l'Hereuet, a l'esquerra.

Bosc del Ferrer Xic, creuem el poble de La Secuita, sortim per la carretera de l'Argilaga i abans d'arribar al cementiri continuem per un camí a l'esquerra, passem a prop dels respiralls núm. 38 i 37. El camí passa pel mig de conreus de vinya, creua una petita era, deixa a la dreta un camí que ens duria a l'Argilaga i continua per un tros esborradís vora uns garrofers. Posteriorment continuem a la dreta pel camí dels Masos de la Secuita. Respirall núm. 34.

Respirall núm. 33, aiguabarreig del pou Renau amb la Mina. Respiralls núm. 32 i 31. Pallissa de Cal Dalmau, terrenys del Mas del Pontarró, respirall núm. 23 al costat d'un gran pi, creuem el pontet del torrent de Bogatell.

El camí, mig llaurat, discorre vora el respirall núm. 22. Caseta amb cisterna, angle de noranta graus a l'esquerra, Mas Vell. Veiem a l'esquerra els respiralls núm. 21 i 20 i el camp d'aeromodelisme junt el respirall núm. 19.

A ponent, conreus de vinya, una mica allunyat del camí veiem el respirall núm. 18. Cruïlla, seguim a la dreta pel PR-C-1 que puja de Vallmoll pel camí dels Morts. Plans de Sant Miquel, a l'esquerra al mig del barranc de Comes, que mena de l'Alt del Cosidor de 232 metres, divisem el Pont de l'Arquebisbe amb el respirall núm. 12 al mig, aquest tram aeri de la Mina fou manat construir l'any 1782 per l'Arquebisbe Santiyán, té el basament de carreus, és sostingut per tres arcades i resta protegit amb parets ambdues bandes. Té una llargada de trenta metres.

Carretera de Valls a Bellavista i Nulles, la seguim uns metres a la dreta, veiem a l'esquerra el primer respirall de la Mina, a partir d'aquí l'aqüeducte disposa solament d'arquetes de registre. Entrem al pintoresc llogarret de Bellavista, passem per la plaça vora l'esglesiola i sortim pel sender PR-C-1 cap a Puigpelat.

La Mina discorre per l'esquerra i anem veient les arquetes de registre cada cop més a prop fins les núm. 13 i 12 que s'ajunten amb el camí.

Arqueta de registre núm. 11, prop d'aquest indret és on sembla que a partir de l'any 1184 els cavallers de l'Orde de Sant Joan de l'Hospital de Jerusalem van ser beneficiats pels senyors de Castellvell - Montcada, que en el segle XII posseïen Vallmoll, amb la donació de les Quadres de Puigpelat i de l'Hospitalet. L'any 1205 l'Orde de l'Hospital hi havia establert la Comanda de Vallmoll.

A la Quadra de l'Hospitalet s'hi construï un convent - santuari dedicat a la Mare de Déu de l'Hospitalet o de la Llet. La comunitat constava principalment de tres edificacions: capella, casa i cementiri. L'any 1837 es va fer el trasllat de la imatge i dels objectes de culte a Puigpelat i l'any 1920 les edificacions que restaven en peu van ser enderrocades per aprofitar-ne la pedra.

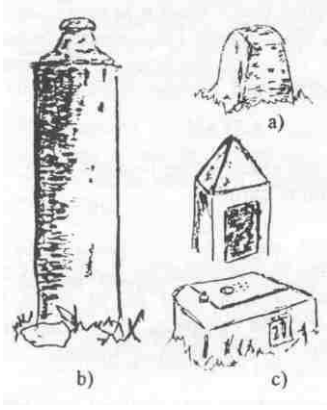
Cruïlla dels senders PR-C-1 i GR-7-2, antic aiguabarreig de la mina de les Esquadres amb la Mina de l'Arquebisbe. En aquest indret es on hi ha l'actual Capella dedicada a la Mare de Déu de l'Hospitalet, edificada l'any 1999. Al voltant de la Capella i vora les cinc joves acàcies plantades aquest hivern passat celebrarem el dinar de germanor.

A partir d'aquí, continuem pel sender GR-7-2, per l'antic terme de Torrelles, Mas del Portxo, Mas d'en Dionís, pont dels Cinc Ulls, a la dreta ens queda la Masia Parés i l'arqueta de registre núm. 0 de la Mina del Arquebisbe, que és on neix l'esmentada Mina, a uns vint metres de profunditat.

Creuem la carretera de Valls a Puigpelat, camí per darrera de la Masia del Trull, antics rentadors del poble, Camí dels Retorts i arribada al Portal de Puigpelat.

Elements externs característics de la Mina

Per tal de poder seguir aquesta ruta excursionista, a més de la descripció, tenim tres elements de superfície característics, que permeten identificar el trajecte subterrani de la Mina:

a) Les pedres - fita que indiquen un canvi sobtat de direcció o un registre intern.

b) Els respiralls o pous.respiradors, també anomenats piles, pilons o xiuladors. Són construccions de forma cilíndrica estreta i alta, que permeten l'aireació de la Mina per tal que sempre es mantingui a pressió atmosfèrica. El nombre total és de 58.

c) Les arquetes o pous - registre, tancats amb tapa o porta metàl·lica, que permeten inspeccionar la conducció. El nombre aproximat és de 100.

Bibliografia

TARRACO - Guia Arqueològica. de Xavier Aquilué, Xavier Dupré, Jaume Massó i Joaquín Ruiz de Arbulo. Editorial El Mèdol 1991.

EL ARZOBISPO URBANISTA (D Joaquín Santiyán y Valdivielso 1779-1783), de Antonio Rodríguez Más. Editat per la Real Sociedad Arqueológica Tarraconense 1956.

TEMPLERS I HOSPITALERS, I - Guia del Camp de Tarragona. Conca de Barberà, la Segarra i el Solsonès, de Joan Foguet i Sans. Rafael Dalmau, Editor - Barcelona 1997.

QUADERNS D'HISTÒRIA TARRACONENSE XII - Capítol de José Sánchez Real, Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV. Editat per la Diputació de Tarragona 1993.

ESTUDIS SOBRE ELS AQÜEDUCTES DE TARRACO de Rodolf Cortés i Cortés - URV i Reial Societat Arqueològica Tarraconense.

GUÍES ITINERÀRIES DEL QUART I CINQUÈ CAMÍ DE L'AIGUA
Grup Excursionista del Camp de Tarragona, 1998 i 1999.

L'AIGUA A LA HISTORIA DE TARRAGONA: 200 ANYS DE LA SEVA ARRIBADA (1798 -1998).
Comissió 200 anys de l'arribada de l'aigua a Tarragona. EMATSA 1998.